

Tone Pavček

Ciril Zlobec

Neutrudnemu iskalcu svetlobe

Pesniku in prijatelju Tonetu Pavčku v slovo

Vest o Pavčkovi smrti se je na poseben način dotaknila širše, ne le slovenske kulturne javnosti: potrdila je, kako zelo je bil pokojnik ves čas svojega javnega delovanja odmeven in navzoč v slovenski zavesti ne le kot pesnik, ampak tudi kot nadvse dragocena osebnost s prepoznavno vsebinsko in simbolno razsežnostjo: vsem, prijateljem, znancem in neznancem, številnim bralcem in literarnim sopotnikom, se je v vse smeri in v sleherni situaciji, v radosti in žalosti, razkrival kot vse okoli sebe navdihujoč zaljubljenec v življenje, ki ga pa ni ne abstraktno idealiziral, ne romantično krasil z visoko letečimi metaforami, odkrival ga je, spoznaval in tudi intimno živel z vso svojo kritiško ostrino in ustvarjalno občutljivostjo: pokončno, možato je prepotoval vse svoje in tudi mnoge naše "goličave" življenja, tankočutno in zanesljivo je s svojo poezijo in esejistiko skoraj iz dneva v dan detektiral svoj "čas duše in telesa", ki je pogosto tudi naš čas zgodovine in vsakdanjosti, svoje življenje in življenje nasploh je tudi s pogledom skozi "temne zarje" sprejemal kot poseben "dar", kot čudež, ki naj bi, tako kot njega, osmišljal tudi nas.

Takšen je bil Tone Pavček med nami, najbližjimi prijatelji, kot tudi v očeh najširše javnosti, kjer koli in kadar koli, v svojih javnih nastopih, ob naključnem srečanju z bežnim znancem z ulice, z branjevkami na tržnici, na različnih delovnih mestih, kot urednik, založnik, gledališki ravnatelj, kot republiški poslanec, kot predsednik Društva slovenskih pisateljev, s kolegi in sodelavci, kot kmet med kmeti v svoji oazi sreče v Seči, prešerno tekmujoč z njimi v čarovniji vinogradništva in vina, prijatelj s sečoveljskimi solinarji, na svojih številnih obiskih po šolah, z naključno

publiko na literarnih večerih ... Takšen, navdušujoč in razdajajoč se, je bil ves svoj čas, dobesedno do zadnjega diha, tudi v svojem zadnjem obdobju, ko je celo v bolnišnici, na smrt bolan, pisal pesmi za otroke in odrasle.

O njem, Tonetu Pavčku, lahko kot o nikomer drugem rečemo, da je bil, kot človek in pesnik, po naravi in prepričanju pravi pravcati zamaknjenez v skrivnostni "dar", v čudež življenja. Njegov zanosni častilec. Z izpovedovanjem svojih stisk in radosti je z enakim vitalističnim žarom nagovarjal ljudi vseh starosti, od najmlajših v otroškem vrtcu do tistih, ki nas je čas že utrudil in smo se znašli v nezavidljivem stanju ozaveščenega minevanja, ki se mu je Pavček kot sinonimu za malodušje ves čas upiral z nekakšno pesniško prekvalifikacijo stanja samega: samemu sebi v pogum in nam v tolažbo ga je preimenoval v človeku prijazne "upočasnitve" na tej naši nepredvidljivi življenjski poti "od krsta do krste", kot je njeno metafizično bistvo z rahlo samoironijo rad opredeljeval sam.

Ta pesnikova zavezanost življenju, ne glede na to, koliko in kako nas boža ali tepe, pri njem ni bila le nekakšna, iz česar koli ali od kogar koli prevzeta občanska, nazorska ali antropološko etična drža, bila je že kar njegova življenjska danost z nekim posebnim nadihom nekakšne laične sakralnosti, kozmične brezmejnosti in hkrati trdne zasidranosti v domači, slovenski zemlji. Zaradi tega, ali vsaj tudi zaradi tega, je Pavček kot človek in kot pesnik bil in ostaja tako blizu ljudem. In prav tako blizu tudi ljudje njemu.

Celo empirično bi lahko dokazali to Pavčkovno sposobnost neomejene komunikacije, to presenetljivo odprtost njegovega pesniškega navdiha, njegove intimne, lirske izpovednosti. Ena od značilnosti mnogih pesnikov, pri nas Slovcnih še posebej, je namreč že kar atavistična navezanost za rojstni kraj. Za Pavčka lahko rečemo, da je trubadur svoje rojstne Dolenjske, hkrati pa ne moremo prezreti tega, da z enakim zanosom piše o svoji, če jo tako imenujem, adoptivni "mali domovini", obmorski Seči, o piranskih solinah in solinarjih, o morju in galebih, o mediteranskem soncu in jasnini, o svojih oljkah, predvsem pa o svojem primorskem vinogradu, ne da bi pri tem pozabljal rodno Dolenjsko: z enako uživaško slastjo je podržal v ustih in potem s skoraj filozofsko pivsko zbranostjo spremljal požirek tako primorskega refoška kot dolenjskega cvička, oba sta mu pomenila nekakšen psihofizični emblem ljudstva, ki, eno ali drugo, *slovensko*, vino prideluje, ga goji in ljubi trto, ki ga daje. Lahko zapišem: Pavček ne manj od *svojih* Dolenjcev in, kajpak, tudi ne manj od *svojih* Primorcev. Pavček je vse, kar je ljubil, ljubil s polno dušo in odprtim srcem.

Ta posebnost, ta doživljajska intenzivnost navznoter, v samega sebe, in odprtost navzven, današnji filozofi bi rekli, *odprtost sebe k drugemu*, se dogaja tudi v njegovi poeziji. Že pred leti je izdal zbirko *Starožitnosti*,

skoraj religiozen samospev zdaj že bolj ali manj pozabljenim kmečkim pravilom, navadam, orodju in drugim rekvizitom kmečkega življenja, ki pričajo o nekoč nerazdružljivem sožitju slovenskega človeka in zemlje. Prepričan sem, da ni prevelika drznost, če rečem, da je pri Tonetu Pavčku, častnem meščanu slovenske prestolnice, doživljajska navezanost na zemljo globlja kot pri večini današnjih (tržnih) kmetovalcev.

Če to razmišljanje sklenem: ko Pavček zapiše svoje že kar deklarativno eksistencialne verze:

*... vsak človek je zase svet,
čuden, svetel in lep
kot zvezda na nebu ...*

jih bralci ali poslušalci občutimo kot pesnikov himnični vzklik ob veličastnosti človeka v vseobsegajoči prispodobi življenja sploh in hkrati vidimo v njih pesnikov emotivni avtoportret. Prav takšen je Pavček tudi v mojih očeh – torej: ves “svetal in lep” na nebu slovenske poezije.

Da, ves “svetal” tudi ob “temnih zarjah”. Prav svetloba je namreč ena osrednjih prvin njegove poezije. Celó v pesmih, v katerih svetlobe izrecno ne omenja, celo ko se sam sklanja nad temne prepade malodušja, ponujajočega se obupa, se od nekod prebije, vanj in prek njegove poezije tudi v nas, vsaj trepetajoč plamenček upanja, kljubovanja, volje do življenja. Da, prav volje do življenja, ki je pesnikovo bistvo in je lahko, v temnih trenutkih, tudi nam v oporo, ko sprejmemo ponujeno možnost tihega dialoga s pesmijo. S Pavčkovo pesmijo, ki nam, morda zmedeno begajočim ali že izgubljenim na brezpotjih in v labirintih življenja, nikoli ne dvigne pred oči pedagoškega prsta, ne poučuje nas, ne opozarja, ne usmerja ali preusmerja, ne vodi nas, preprosto: pesnik jo je napisal, ker jo moral napisati, najprej iz nepotešljive potrebe po spoznavanju samega sebe, z njo se nesramežljivo izpoveduje, se pred nami razgalja v svojih mukah in svoji človeški nemoči, hkrati pa si, kot že rečeno, v temi našega časa ali v nevarnem občutku pred vdorom te teme tudi v naše intimno življenje, izpraska, kdaj tudi z okrvavljeno dušo, vsaj ozko špranjo luči, svetlobe, ki je upanje, navdih za voljo, za kljubovanje, za vztrajanje.

Ta Pavčkova iskrenost v izpovedi, ta njen doživljajski avtobiografizem, to videnje svetlobe, vsaj slutnje svetlobe tudi v popolni temi časa in razmer, je morda ena najizvirnejših prvin njegove poezije, ki je prav zaradi tega in takšnega odnosa do življenja, kakršno koli to že je, ponotranjena in hkrati odprta navzven, nevsiljivo se nam odpira v dialog, ne le kadar jo poslušamo (zdaj le še na posnetkih) v neubranljivo sugestivni pesnikovi interpretaciji, ampak tudi kadar jo prebiramo sami s sabo v zaželeni ali prisiljeni samosti ali celo osamelosti.

Pesnikova podoba, čeprav, kot v tem primeru, izrisana le v svojih temeljnih potezah, bi bila izmaličena, če ne bi v tem spominskem zapisu vsaj omenili Pavčkove otroške in mladinske (najstniške) poezije (*Juri Muri v Afriki, Čenčarija, Radobesednice, Fulaste pesmi* idr.), ki po svoji kvaliteti, posebni žlahtnosti, ki jo prežarja, sodi ne le v sam vrh Pavčkovega, ampak tudi slovenskega otroškega in mladinskega pesništva sploh. Te pesmi so postale, če naj se tako izrazim, *obvezno neobvezno* branje ne le otrok in mladih, ampak tudi njihovih staršev, ki so jim, ko so bili sami še otroci, za zmerom prirasle k srcu. Pavček, prvi med prvimi v tej le na videz lahki, v resnici pa zelo zahtevni literarni zvrsti, v teh pesmih otrokom (in ob njih njihovim staršem) odkriva in jim podarja čudež otroštva samega, ki nam, o tem je pesnik trdno prepričan, osmišlja vse naše življenje. Tudi v najtežjih trenutkih. V teh pesmih je tudi Pavček sam, njihov avtor, v ritmu, besedi in metafori, neke vrste otrok, ki se tudi v svojih "sivolasih letih" rad na široko, po otroško sproščeno smeje, šali, na levo in desno stresa duhovite dovtime in je nasploh, otrok med otroki, tudi sam otroško srečen.

Pa še to: prav pri Pavčkovi otroški in mladinski poeziji ima svetloba še posebno vlogo: če jo v njegovi poeziji za odrasle, kot že rečeno, doživljamo kot (pogosto) mukoma priborjeno "milost", v teh pesmih zavladava vsemu, z neko posebno človeško toplino osvetljuje vse in vsakogar, ne manj tudi pesnika samega, vsi gredo za soncem in vsi smo sonce ...

Tone Pavček je, dobesedno vzeto, odnesel s sabo, kot bi bil umrl pri dvajsetih, še veliko pesmi, hkrati pa je živel dovolj dolgo – in svoje življenje je živel hlastaje –, da nas bodo njegove pesmi spremljale do zadnje postaje tudi na naši poti – če bomo zmogli ohraniti smisel za poezijo, za njeno sporočilnost, tudi ko ničesar neposredno ne sporoča, ves čas pa prebuja v nas še neprebujeni ali zaradi naših vsakdanjih stisk in tegob prezgodaj uspravani, morda že tragično otopeli smisel življenja.

Ljubljana, 28. 10. 2011

Kot brat si mi

Tonetu Pavčku v bolnišnico

Kot brat si mi, ne manj kot brat po krvi,
jaz sem bolj mrk, ti ves svetel – po svoje,
še v jezi, spod namrščenih obrvi,
oči, nasmeh, beseda, vse ti poje.

Celo ko te bolezen kdaj oplazi,
te v posteljo prisili, na kolena
ne spravi te, imun si pred porazi
duha, pokončen mož, Triglavska stena.

Veš, bolj kot tvoj vinograd, tvoj nasad
deviške oljke, tebi tako draga,
poživlja nas in tebe žlahtni sad
deviške duše tvoje poezije:
že en njen stih živeti nam pomaga.

Naj njeno sonce nam še dolgo sije.

Ljubljana, 19. 1. 2011

V klas in kruh življenja

*Prijatelju in pesniku Tonetu Pavčku,
še v bolnišnico*

I.

Kot dobro seme v klas in kruh življenja
vse naokrog svoj glas si posejal,
zdaj vès čas širi se, vse više vzpenja,
se pod nebo, škrjanček, je pognal.

Srce pa nad človekom se ti sklanja,
ki je morda že kje na dnu pristal,
kjer s pesnikom že dolgo več ne sanja,
vse teže trga se od blatnih tal.

Pa saj ni res! Vem, vem, hudó je to,
ko zdaj bolniška postelja priklepa
te nase. A prijatelji vemó:

bolezen v boju s tabo, ne ti z njo,
prej ali slej omaga, vem: ti zlepa
ne popustiš ... Da v srcu te tišči?

Preveč je v njem še pesmi. In to boli.

5. 8. 2011

V klas in kruh življenja

II.

Je naju skupna, ista pot združila,
ki jo, čeprav utrujena, še hodiš?
Zdaj trezno – modra? – že lahko presodiš,
kako in kakšno sva jo prehodila,

da, skupno, a ne isto: vsak sam zase
skoz skupno vès čas svojo pot ubira,
vsak svojo ozko gaz skoz sneg si utira,
oba vse globlje v te temačne čase.

Sva sužnja pesmi? Vdano ji slediva
– svobodna izbira? kažipot usode? –
slediva skoz vse muke in zablode

vse do zaprtih vrat varljivih sanj,
samozavestna, včasih omahljiva
pred strašno težo rabeljskih vprašanj:

Se kje odgovor, vsaj na eno, skriva?

6. 8. 2011

Slovo na Žalah

Prijatelj moj, si res odšel? Zapustil nas?
Si se le umaknil v véliko tišino?
Zdaj kot odsev z ugasle zvezde iz nje tvoj glas
prodira vame, lajša bolečino.

Uporno vdan sprejel si svoj poslednji boj,
a bitke, ko si padel, nisi zgubil,
življenju le, ki si tako ga ljubil,
slast zmage si prepustil. Vès čas sam s seboj

si z njim, življenjem, za življenje se boril,
še napol mrtev bližnji smrti si v izziv
z nesmrtno pesmijo, nesmrten, ga slavil.

In če bi kdaj tvoj glas le utihnil, onemel,
bi v nas še zmerom točil se njegov odmev:

razkošje svojih toplih, pesniških besed,
si, svetle zvezde, posejal v naš mračni svet,
v naš mrk življenja – njun najbolj svetel poet.

Ljubljana, 26. 10. 2011